

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2022.10.163-183>

УДК: 327(437.3:470):341.655

© Тетяна Федорчак<sup>1</sup>

## ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА У «ВІЙНІ САНКЦІЙ» ЄС ПРОТИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

*Метою статті є дослідження позиції Чехії у «війні санкцій» Європейського Союзу проти Російської Федерації, власних ініціатив чеської держави щодо санкцій та її взаємовідносин з Росією, як країни, що до кінця 2022 р. головуватиме в Євросоюзі. У статті вирішені наступні завдання: обґрунтовано позицію Чеської Республіки стосовно введення санкцій проти Російської Федерації з часу анексії Криму, окупації частини території Донбасу, впродовж періоду ведення неоголошеної війни РФ проти України та в ході широкомасштабної війни, розпочатої Росією 24 лютого 2022 р.; досліджено еволюцію підходів Чеської Республіки до санкцій проти Російської Федерації у 2014-2022 рр.; проаналізовано сучасне формування взаємин між Чеською Республікою і Російською Федерацією; визначено, що більшість політичних партій і суспільство Чеської Республіки схвалюють запровадження санкцій Європейського Союзу проти Російської Федерації. Для дослідження у статті використано ретроспективний, статистичний, порівняльний, моніторинговий методи, системний і функціональний методологічні підходи.*

163

**Ключові слова:** політика, політичні інститути, Європейський Союз, Чеська Республіка, санкції проти Російської Федерації, неоголошена війна та широкомасштабна війна Російської Федерації проти України.

## The Czech Republic in the “Sanctions War” of the EU against the Russian Federation

*The purpose of the article is to study the position of the Czech Republic in*

---

<sup>1</sup> Доктор політичних наук, професор кафедри суспільних наук Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. E-mail: tetiana.fedorchak@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-8404-5526>

*the «sanctions war» of the European Union against the Russian Federation, the Czech state's own initiatives regarding sanctions and its relations with Russia, as the country that will preside over the European Union until the end of 2022. The following tasks are solved in the article: the position of the Czech Republic regarding the introduction of sanctions against the Russian Federation since the annexation of Crimea is substantiated, occupation of part of the territory of Donbas, during the period of the Russian Federation's undeclared war against Ukraine and during the large-scale war launched by Russia on February 24, 2022.; the evolution of the Czech Republic's approaches to sanctions against the Russian Federation in 2014-2022 was studied.; the modern formation of relations between the Czech Republic and the Russian Federation is analyzed; it was determined that the majority of political parties and the society of the Czech Republic approve of the introduction of European Union sanctions against the Russian Federation. Retrospective, statistical, comparative, monitoring methods, systemic and functional methodological approaches were used for research in the article.*

164

— **Keywords:** *politics, political institutions, European Union, Czech Republic, sanctions against the Russian Federation, undeclared war and large-scale war of the Russian Federation against Ukraine.*

**Постановка проблеми.** Події, які розпочалися в Україні з 2014 р., включаючи анексію Криму Росією, загострення конфліктної ситуації на сході України, а з 24 лютого 2022 р. переросли у повномасштабну війну Російської Федерації (РФ) проти нашої держави, значно ускладнили відносини між РФ та Європейським Союзом (ЄС) і в політичній, і в економічній сфері.

З початку війни РФ проти України, ЄС уже запровадив сім пакетів санкцій проти країни-агресора. До них увійшли: замороження активів олігархів і чиновників РФ, активів Центрального банку РФ і відключення російських банків від системи обміну банківськими повідомленнями SWIFT, ембарго на вугілля та нафту з РФ, заборона на в'їзд їх керівництва й олігархів до ЄС. Нині ЄС готує восьмий пакет санкцій проти РФ. Втім, як зазначив в інтерв'ю агенції Reuters Петр Фіала, прем'єр-міністр Чехії, яка нині головує в ЄС, уже зрозуміло, що він не буде поширений на постачання російського газу.

Перша реакція з боку ЄС на події в Україні та на референдум у Криму, який ця міжнародна організація засудила і не визнала його підсумки, була вже в березні 2014 р. Тоді ж ввели обмеження проти

21 офіційної особи РФ (European Council. Timeline, 2014). У наступному місяці обмежувальні заходи з ініціативи Європарламенту доповнили. Зокрема це стосувалося відмови від проекту побудови газопроводу «Південний потік», можливість створення якого до цього активно обговорювалася. Влітку 2014 р. ЄС включив у нові санкційні заходи «інвестиційну» складову, за якою Європейський інвестиційний банк і Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) припинили фінансування ряду проектів, запропонованих РФ, та зупинили виділення коштів для РФ.

У межах секторальних санкцій, європейські компанії заблокували інвестування інфраструктурних проектів РФ: у сфері транспорту, енергетики, телекомунікацій та освоєння мінерально-сировинної бази. ЄС припинив постачання обладнання, надання страхових і фінансових видів послуг компаніям РФ сировинної чи інфраструктурної спеціалізації. До фінансових обмежень включили заборону проведення операцій з цінними паперами з терміном погашення понад 90 днів, які були випущені державними компаніями РФ після 1 серпня 2014 р. До списку потрапили Зовнішторгбанк, Зовнішекономбанк, Газпромбанк, Россільгоспбанк та Ощадбанк. Лімітування з боку ЄС включало обмеження щодо експорту товарів подвійного призначення та супутніх послуг, озброєння, військової техніки і техніки для нафтової промисловості.

До кінця 2014 р. санкції посилювали кілька разів. Заборону на постачання товарів подвійного призначення поширили на дев'ять компаній військово-промислового комплексу РФ; на постачання Росії техніки для освоєння шельфових нафтових родовищ; збільшили обмеження в банківській сфері, включаючи заборону на операції з цінними паперами з терміном погашення понад 30 днів (Клинова, Сидорова, 2014). Згодом ЄС продовжив санкції проти РФ через анексію Криму та міста Севастополя ще до 23 червня 2023 р. Тож очевидно, що ЄС не визнає та засуджує спробу незаконної анексії Кримського півострова, яка серйозно порушує міжнародне право, чітко дотримується зобов'язань по підтримці суверенітету, територіальної цілісності України у межах її міжнародно визнаних кордонів, повною мірою дотримується політики невизнання незаконної анексії її території (Укрінформ, 2022).

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Зовнішнім зв'язкам та взаємодії європейських держав в цілому та конкретно з РФ, присвя-

чено чимало робіт вітчизняних і зарубіжних дослідників, в яких висвітлено різноманітні аспекти взаємовідносин, включаючи політичні зв'язки, торговельні відносини, інвестиційне співробітництво та багато інших напрямів (Головко, 2015; Загашвілі, 2010; Оболенський, 2018; Четверикова, 2016; Куликова, Орлик, Фейт, 2012; Орлик, 2017; Копитіна, Куликова, Чудакова, 2007; Finon, Locatelli, 2008; Hughes, Casarini, Musu, 2007; Lecours, 2018; Leonard, Popescu, 2007; Weiner, 2017; та інші). Широта проблеми визначає різноманітність і ступінь деталізації різних праць. Багато робіт присвячено найбільшим політичним партнерам ЄС та РФ, зважаючи на найгостріші питання відносин. Тож, окремі країни ЦСЄ, зокрема і Чеська Республіка (ЧР) не часто привертають увагу фахівців і широкого загалу, більше того, інтерес буває пов'язаний з якоюсь конкретною політичною подією.

166

Зрозуміло, що з політичного й економічного підходу, ключову роль має існуюча різниця між двома державами. РФ випереджає ЧР за розмірами ВВП у понад 7 разів, за кількістю залучених іноземних інвестицій – у 3 рази, а за чисельністю населення – у 14 разів. Відрив не так яскраво виражений у відносних показниках. Так, ВВП на душу населення за ПКС РФ становить приблизно 0,7% аналогічного показника ЧР, але об'єктивна економічна нерівність має місце.

Про певну нерівність можна говорити і в політичному аспекті, зважаючи на історичний досвід та сучасну ситуацію. Членство ЧР у ЄС накладає деякі «обмеження» на політичний діалог двох країн, змушуючи чеську сторону шукати золоту середину між загальноєвропейськими цінностями та власними інтересами. Втім, таке асиметричне становище двох країн, на наш погляд, формує не простий характер російсько-чеської взаємодії чи виключно їх односторонню спрямованість, на чому наголошено в даній статті.

**Мета** статті – дослідження позицій Чехії у «війні санкцій» ЄС проти РФ, власних ініціатив чеської держави стосовно санкцій проти Росії та позицій ЧР у взаємовідносинах з РФ, як країни, що до кінця 2022 р. головуватиме в ЄС. **Завдання** статті полягають у наступному: обґрунтувати позицію Чеської Республіки стосовно введення санкцій проти РФ, починаючи з анексії Криму, окупації частини території Донбасу, восьми років ведення неоголошеної війни РФ проти України та в ході широкомасштабної війни, розпочатої РФ 24 лютого 2022 р.; проаналізувати еволюцію підходів ЧР до санкцій проти РФ впродовж 2014-2022 рр.; вивчити сучасний рівень формування

взаємовідносин між ЧР і РФ. У статті застосовано ретроспективний, статистичний, порівняльний, моніторинговий *методи*, системний і функціональний *методологічні підходи*.

**Виклад основного матеріалу.** Реакції на санкції з боку ЄС, які у відповідь запровадила РФ, були менш широкомасштабними щодо сфер застосування. Обмежувальні заходи, введені РФ влітку 2014 р., торкнулися практично лише сфери торгівлі. Спочатку почали діяти заборонні заходи на закупівлю окремих видів машинобудівної продукції для державних і муніципальних органів влади. Згодом уряд РФ затвердив великий перелік продуктів харчування та продукції сільського господарства, які заборонялося ввозити в країну з ЄС, США та ряду інших держав. До забороненої продукції увійшли м'ясо, риба, молоко і молочні вироби, овочі, ковбаси й інші види продуктів для забезпечення державних потреб будь-якого рівня, за винятком, якщо такі товари не вироблялися на території Євразійського економічного союзу (ЄАЕС). За первинними оцінками, введені санкції з боку РФ, у вигляді заборони на ввезення деяких продовольчих товарів оцінювалися в 12 млрд євро товарообігу, які могли б втратити виробники з країн ЄС, що склало менше 1% загального експорту ЄС (Клинова, Сидорова, 2014, 67).

Війна РФ, що триває на території України вже дев'ятий рік, викликала нові європейські обмежувальні заходи щодо громадян РФ. Санкції були розширені спочатку на 132 особи і 28 підприємств, а далі ЄС заборонив поїздки ще великій кількості російських громадян у країни спільноти та заморозив активи багатьох компаній. Обмежувальні заходи поширили і на територію Криму. Так, під санкції потрапив імпорт у ЄС продукції, виробленої в Криму, інвестиції в Крим, надання туристичних послуг, експорт товарів та послуг у транспортній, енергетичній і телекомунікаційній сферах з боку європейських компаній для їх використання у видобутку нафтогазових та інших мінеральних ресурсів. У наступні роки під санкції ЄС потрапляло щоразу більше осіб і компаній із РФ. У кінці 2018 р. таких було 164 особи та 44 компанії. Нині країни G7 взяли за головні статті доходів РФ, нафту і вугілля, але аналітики вважають, що без додаткових санкцій наслідки схвалених заходів будуть відчутні не раніше кінця 2023 р. Ключовим тут є газове ембарго з боку країн ЄС. Водночас економіка РФ на шостому місяці великої війни проти України ослаблена та вразлива (Санкції наче не завдають..., 2022).

Аналізуючи реакцію ЄС на «незаконну анексію Криму та навмисну дестабілізацію ситуації в Україні», бачимо, що з 2014 р. він запровадив різні типи обмежувальних заходів щодо Росії, включаючи дипломатичні, економічні, заходи щодо окремих осіб та обмеження щодо самого Криму (European Council. EU, 2018). Основний санкційний режим ЄС продовжував щорічно.

У свою чергу, РФ у процесі загострення ситуації 2014 р. не ввела заборону на в'їзд громадян ЄС на відміну, наприклад, від заходів щодо США. Перший список європейців, яким відмовили у в'їзді до Росії, з'явився у 2015 р. До нього увійшли 89 осіб – переважно представники Великої Британії, Литви, Польщі, Швеції. Згодом росіяни теж розширили список країн Європи, проти яких діяли обмежувальні заходи на імпорту продовольства та продукції сільського господарства. Крім того, номенклатура товарів, що підпадали під заборону РФ, коригувалась і в бік включення, і у бік виключення зі списку.

168

А з 2018 р. РФ на законодавчому рівні ввела ширший спектр заборон щодо ЄС. Влітку 2018 р. набрав чинності федеральний закон «Про заходи впливу (протидії) на недружні дії США та інших іноземних держав» (Федеральний закон, 2018). Згідно з цим законом, РФ залишила за собою право припиняти чи зупиняти міжнародне співробітництво, яке поширювалося і на російські компанії у галузях, які мав визначати указ президента РФ. До економічних заходів увійшла можливість запровадження заборони чи обмежень на ввезення товарів чи сировини з недружніх країн. Законодавець зазначив, що аналогічні заходи можуть бути запроваджені щодо експорту з РФ товарів чи сировини компаніям, які у тій чи іншій мірі торкаються недружніх держав. Стосовно третинного сектора [сфера послуг, сукупність галузей, які надають послуги економічним агентам, включаючи культуру, освіту, охорону здоров'я, обслуговування] були вказані заборони й обмеження по наданню послуг для забезпечення державних і муніципальних потреб. Крім того, Федеральний закон проголосив обмежувальні заходи щодо іноземних учасників у процесах приватизації. Однак, вищезазначені заборони, на думку законодавця, не включили всі можливі варіанти впливу, тому закон дозволив вводити інші заходи відповідно до рішення президента РФ.

Загальноєвропейські санкції та контрсанкції з боку РФ дають загальне уявлення про політико-економічну ситуацію, яка склалася між державами, втім, не відображають специфіки щодо окремих

країн-членів ЄС, яка в свою чергу формувалася на основі політико-економічних факторів, що діяли в той час.

Наголосимо, що «після «оксамитової» революції 1989 р. у чеській політиці важко знайти настільки ж яскраві ідеологічні установки, як штучно створений «страх перед Росією» (Крейчі, Конечна, Маштадка, 2007, 16). «Російська загроза» є темою, яка доволі часто піднімається в боротьбі чеських політичних сил, тому запровадження санкцій ЄС проти РФ у 2014 р. більшість політичних партій і суспільство сприйняли позитивно. Чинний на той час парламент країни, який загалом представляв політичні сили, налаштовані тією чи іншою мірою негативно щодо РФ, у своїй постанові схвалив резолюцію щодо Росії та Криму. Така ж ситуація зберігалася та характеризувала чеський парламент, обраний у 2017 р. На чергових парламентських виборах до Палати депутатів Чеської Республіки, які проходили 8-9 жовтня 2021 р., перемогла так звана опозиційна коаліція «Разом», за яку віддали голоси 27,79 % виборців. Друге місце посів правлячий популістський політичний рух влади «Так» (Дії незадоволених громадян), який здобув 27,12 % голосів виборців (В Чехії комуністи, 2021). Підтвердженням позиції чехів щодо санкцій проти РФ було те, що вперше в історії ЧР до парламенту не ввійшли комуністи (не подолали 5% бар'єр), які з 1993 р. – часу незалежної ЧР завжди підтримували РФ (В Чехії комуністи, 2021).

Серед членів кабінету уряду особливо негативну позицію займав міністр МЗС Чехії Л. Заоралек, який обіймав посаду від початку загострення відносин з РФ у 2014 р. і до кінця 2017 р. Засуджуючи анексію Криму та поведінку РФ в Україні, глава чеського МЗС вірив у дієвість санкцій ЄС, які, на його думку, повинні були призвести до зміни курсу Російської Федерації. Л. Заоралек заявляв, що введені санкції «є ефективними і сильними» (Zaorálek, 2014).

Виражена антиросійська позиція була властива і наступному міністру МЗС – М. Стропницькому, який обіймав посаду майже півроку. Ще до зайняття посади голови МЗС, М. Стропницький в інтерв'ю звинувачував РФ у проблемах центрально-європейських країн стосовно міграційної кризи, у спробах розколати НАТО та низці інших негативних явищ. Загалом відданість санкціям як правозастосовному заходу, спрямованому проти РФ була характерна всім главам МЗС Чехії, починаючи з 2014 р. (Чехія заморозила активи..., 2022). Так, чинний нині глава МЗС Чехії П. Фіала повідомив, що «Чехія



заморозила активи російських громадян і компаній, які підпадають під санкції ЄС, запроваджені проти Москви після вторгнення в Україну, вартістю в декілька сотень мільйонів крон. Те, що відбувається в Україні, нікого не може залишити байдужим. У Чеській Республіці 17 компаній можуть бути пов'язані з особами з санкційних списків Євросоюзу і 66 – зі списками США» (Чехія заморозила активи..., 2022). Тож, Чеська Республіка в цьому напрямі діє енергійно, хоч і обмежена чинними законами. У зв'язку з цим уряд готується ініціювати ряд поправок до законів, щоб процедура впровадження санкцій стала більш ефективною.

170

Водночас ситуація не зовсім однозначна, якщо аналізувати сукупно політичні й економічні інтереси чи виключно економічні. Так, усвідомлюючи наслідки санкцій для чеської економіки та зважаючи на політичні цілі, прем'єр-міністр Б. Сobotка у 2014 р. розглядав антиросійські санкції як правозастосовний загальноєвропейський захід для стабілізації ситуації в Україні. Б. Сobotка заявляв, що санкції є саме частиною відповіді ЄС і відкидав можливість запровадження окремих санкцій Чехії проти РФ, які у 2014 р. йому пропонували деякі політики. При цьому глава уряду виступав проти посилення санкцій, як можливого вирішення ситуації, оскільки вважав, що ескалація економічних санкцій лише погіршить економічну ситуацію в Російській Федерації, втім, не вплине на зміну політики Росії щодо України (Sankce nejsou účinné, 2014).

Поряд із негативно чи «нейтрально» налаштованими політичними силами в Чехії існують і прихильники підтримки та розвитку відносин із Росією. Насамперед до них слід віднести представників економічної сфери, оскільки вони найбільше зацікавлені у російському ринку. Так, на початковому етапі введення санкцій, Міністерство промисловості і торгівлі Чеської Республіки зробило оцінку їх можливих наслідків і через занепокоєння торговими обмеженнями вжило заходи по запобіганню різкому скороченню торговельних відносин. Чехи вважали, що введені обмеження не стосуватимуться деяких важливих угод, зокрема договорів Російської Федерації стосовно ремонту гвинтокрилів з державною компанією LOM Praha, що дійсно мало місце згодом, незважаючи на початкові побоювання самої компанії.

Деякі чеські урядовці зацікавлені у розвитку економічних відносин з РФ, попри санкційні умови, на що вказують їх заяви та продо-



вження контактів двох держав на різних рівнях. Так, у 2015 р. Міністр промисловості та торгівлі Чеської Республіки Я. Младек у ході візиту до Єкатеринбургу заявив про своє занепокоєння з приводу зниження обсягів взаємної торгівлі двох країн та бажання повернутися в межі колишніх торговельних відносин. Міністр вказав на необхідність забезпечення підтримки чеських проектів у Російській Федерації. При подальших зустрічах з чиновниками РФ Я. Младек теж наголошував на підтримці та розвитку взаємовигідного і прагматичного партнерства з Російською Федерацією, заявляв про важливість збереження добрих економічних відносин між чеськими компаніями і російськими партнерами. Це була його позиція, як і висловлена думка, що санкції не є оптимальним і розумним рішенням (Mládek, 2016).

Нова міністерка промисловості і торгівлі Чеської Республіки М. Новакова, була безпартійна, але дотримувалася загалом щодо санкцій позиції свого попередника. Згідно з її заявами, бізнес не повинен мати кордонів, незважаючи на санкції Європейського Союзу та складну міжнародну ситуацію, а вона у свою чергу буде намагатися підтримувати ділові стосунки з Російською Федерацією (Vuznyšová, 2018). Крім того, у відносно короткий період перебування на новій посаді (2018 – 2019 рр.), М. Новакова відвідала Російську Федерацію з офіційним візитом (Прем'єр Чехії замінив, 2019).

Важливо також у цьому контексті проаналізувати позицію Президента Чеської Республіки стосовно санкцій проти Російської Федерації. Нагадаємо, що тривалий час М. Земана вважали найбільш проросійським главою країни-члена ЄС, який називав В. Путіна своїм другом. Президент ЧР часто у своїх публічних виступах заявляв про неефективність санкцій щодо РФ, необхідність їх скасування через негативні наслідки для обох сторін і потребу налагодження діалогу між Чехією та Росією. На відміну від багатьох ключових політиків чеського керівництва, М. Земан неодноразово відвідував Російську Федерацію після 2014 р., що вказувало на його позицію неприйняття санкційних умов. Втім, з початку широкомасштабної російсько-української війни у лютому 2022 р., він різко розкритикував дії Російської Федерації, та заявив, що путінські ілюзії про могутність російської армії і самої Росії нині сприймаються досить дивно. «Президент Росії Володівір Путін піддався ілюзіям, що Росія всемогутня і, зокрема, що російська армія є другою за потужністю армією світу. Сьогодні це виглядає смішно. Виявилось, що російська армія набагато слабша,

ніж думали всі експерти», – сказав Земан (Президент Чехії втратив, 2022).

Схожі трансформації відбувалися і з думками та вчинками віцепрем'єра з економіки та міністра фінансів А. Бабіша, який у 2014 р. дотримувався певної позиції та говорив про шкоду і безглуздість запроваджених санкцій. Але у період обрання і перебування на посаді прем'єр-міністра Чехії (6.12.2017 – 17.12.2021 рр.), позиція А. Бабіша суттєво змінилася: він поставив під сумнів значення санкцій та їх ефективність, оскільки вони не змусили Російську Федерацію покинути Крим (Ekonomické sankce, 2017). На думку прем'єр-міністра, щоб санкції вплинули на ситуацію і принесли очікувані результати, потрібно зробити їх більш жорсткими, а чинні санкції натомість викликали лише певні негативні наслідки. А. Бабіш неодноразово заявляв, що вирішення ситуації шляхом політичних домовленостей і відновлення торговельних відносин із Росією були б більш важливим результатом для Чеської Республіки. Тож така позиція є доволі схожою до заяв Б. Сobotки. При цьому антиросійські санкції не є пріоритетом сучасної чеської політики. За заявами А. Бабіша, зробленими в 2018 р., перед Чеською Республікою та Європейським Союзом стоять більш актуальні завдання, включаючи міграційні проблеми та питання, пов'язані з Брекзитом.

172

—

Крім того, Чехія поряд з деякими іншими країнами-членами ЄС виступала в 2015 р. за пом'якшення санкцій щодо Росії. Це дало змогу науковцям РФ стверджувати, що «серед інших країн ЦСЄ Чеська Республіка намагається зайняти прагматичну, стриману, проміжну позицію між санкційними скептиками і яструбами» (Страны Центрально-Восточной Европы, 2015, 13).

З того часу позиції більшості російських науковців не змінилися, а навпаки є тісно пов'язаними з тією пропагандистською діяльністю, яку проводять уряд і відповідні спецслужби РФ у Чехії та інших європейських державах. Певна річ, що наслідком цієї роботи слід вважати і події, які відбулися в ЧР на початку вересня 2022 р. Так, 3 вересня у столиці Чехії Празі пройшов найбільший проросійський та антиукраїнський мітинг у ЄС після 24 лютого. За даними поліції, у мітингу взяло участь близько 70 тис. осіб, а за даними організаторів – понад 100 тисяч (Панченко Ю., 2022). На відміну від схожих акцій в інших країнах (наступного дня мітинг за відміну санкцій проти РФ пройшов у Кельні), на Вацлавську площу в Празі вийшли не росій-

ські емігранти, а чеські виборці, які підтримують різні партії Чехії. Одна з головних вимог протесту – розпочати прямі переговори з РФ про купівлю газу (очевидно, за прикладом Угорщини). Щоб зробити ці переговори вдалими, пропонується зняти санкції з РФ та зупинити передачу зброї Україні. Також на мітингу заявляли, що енергетичні проблеми Чехії виникли саме через допомогу Україні, що Чехії слід вийти зі складу ЄС і НАТО, що необхідно припинити примусову вакцинацію від COVID та не приймати мігрантів, адже допомога Україні йде за рахунок рядових чехів.

Організатори мітингу натякали навіть на можливість застосування силових методів і вже оголосили, що дають уряду час до 25 вересня, щоби змінити політичний курс. Звичайно, дата названа не випадково, а пов'язана з місцевими виборами, які відбудуться у Чехії 23-24 вересня. Чеські політики вважають, що ці вибори стануть генеральною репетицією президентських виборів, які очікуються на початку наступного року. Тож, очевидно, що в чеському суспільстві діють, підігріті російською пропагандою, антиурядові сили (Почему в Чехии разразились..., 2022).

173

Аналізуючи позиції чеського бізнесу, слід підкреслити, що на відміну від політичної сфери, в економіці ЧР не спостерігається великого віяла думок щодо санкцій ЄС проти Росії. Санкційні умови, поряд з проблемами в російській економіці (незалежно від їх причин), не сприяли піднесенню діяльності підприємств, у т.ч. і чеських. Багато компаній Чехії заявляли про труднощі, з якими вони зіштовхнулися у зв'язку з новими політико-економічними умовами.

У свою чергу, найбільш критичні висловлювання були характерні для 2014 р., коли ще не було змоги оцінити результати останніх санкцій і актори не пристосувалися до обставин, що змінилися. Так, чеська компанія Наме, яка володіла заводом у Володимирській області РФ та закуповувала, хоч і невелику частку, продукції з-за кордону, влітку 2014 р. заявила про свій намір вимагати компенсації збитків, спричинених обмежувальними заходами, від уряду Чехії чи ЄС. На той момент компанія оцінювала можливі втрати приблизно в 4 млн. євро (Намé bude, 2014). Згодом Наме вже не висувала таких вимог, а основні втрати від санкційних умов вбачала в тому, що довелося відкласти намічені інвестиції.

Серед найбільш постраждалих від російських санкцій найчастіше згадують чеську компанію Madeta, що спеціалізується на вироб-

ництві молочної продукції. За півроку з моменту набуття чинності російського списку санкційної продукції, чеська компанія оцінювала свої втрати в 5,5 млн євро (Ztráty Madety, 15). Зрештою, через втрату ринку РФ Madeta вимушено відмовилася від низки контрактів на закупівлю молока у чеських виробників. При цьому, компанія не виступала з різкою критикою санкцій, а сподівалася на допомогу чеської влади та ЄС. Втім, міністерство сільського господарства Чехії через російські обмеження запровадило додаткові заходи для підтримки сільгоспвиробників і виробників продуктів харчування, включаючи субсидії у розмірі до 50%.

174

— Sigma Group, яка спеціалізується на виробництві насосної техніки, що використовується у різних галузях господарства, зокрема і в атомній сфері, вказувала на те, що компанія була змушена компенсувати втрати в експорті в РФ за рахунок ринків інших країн. Самі ж санкції представники компанії називали «дуже неприємними», оскільки клієнти з РФ мали труднощі з фінансуванням, а це обмежувало варіанти можливих поставок, хоча сама продукція Sigma Group не заборонена до експорту в РФ (Sigma Group, 2018). Так, компанія почала шукати іншого стратегічного партнера в РФ й інші варіанти збереження позицій на ринку Росії. Але навіть у період найбільшого загострення відносин представники деяких компаній ЧР заявляли, що санкції не впливають на їхню діяльність, зокрема це мало місце стосовно Skoda Auto (Značka Škoda, 2014).

Згодом, пристосування до політико-економічних умов та сприйняття бізнесом їх як тимчасових для діяльності, призвели до пошуку можливих шляхів розвитку російсько-чеських відносин. Чеські компанії продовжували цікавитись РФ, здійснювали приватні візити, інвестували у нові проекти, сподіваючись на відновлення звичних умов. Дехто в Чехії, навпаки, вбачав певний «позитивний» вплив санкцій на свій бізнес, адже вони дозволили вести ділову співпрацю з РФ по-новому. У цій частині чеських підприємств санкції були головним гальмом розвитку відносин для Brisk Tabor, продукція якої не підпадала під санкції, але основною проблемою стало падіння ціни рубля (Odejít z Ruska, 2014).

Незважаючи на санкції багатьох потужних держав світу, 24 лютого 2022 р. Росія розпочала неспровоковане військове вторгнення в Україну та продовжила війну, розпочату проти України ще у 2014 р. Війська РФ ведуть масовані обстріли та бомбардування українських

міст і сіл, чинять репресії та звірства проти мирного населення на тимчасово захоплених територіях, мародерствують і відкрито грабують українське майно, включаючи зернові культури та металопрокат. У червні 2022 р. Рада ЄС ухвалила рішення продовжити санкції, запроваджені ЄС у відповідь на незаконну анексію Криму та міста Севастополь РФ до 23 червня 2023 р. У повідомленні вказано, що «Росія надалі порушує суверенітет та територіальну цілісність шляхом неспровокованої та нічим не виправданої агресії проти України, яку ЄС засуджує найрішучішим чином. ЄС закликає Росію негайно припинити невідбиркові атаки проти цивільного населення і цивільної інфраструктури, негайно та без додаткових умов вивести всі свої війська, військово обладнання з усієї території України в межах її міжнародно визнаних кордонів» (Укрінформ, 2022).

Нині Чеська Республіка, яка з 1 липня і до кінця 2022 р. головує в ЄС, разом з іншими країнами-членами займається підготовкою чергового – восьмого пакету санкцій проти Російської Федерації. За словами прем'єра П. Фіали, санкції проти РФ, які доопрацьовує виконавча влада ЄС, включатимуть заборону на імпорт золота з Росії, розширення списку товарів подвійного призначення, заборонених для експорту до Російської Федерації, і це буде спрямовано на значно більшу кількість фізичних осіб. Європейська комісія має подати пакет найближчим часом і держави-члени зможуть затвердити його одразу після подання. «Новий пакет готується, – зазначив П. Фіала, – і я думаю, що це хороший курс. Що безперечно проблематично, так це включення енергетики в санкційний пакет, тому що повинно дотримуватися правило, що санкції повинні мати більший вплив на Росію, ніж на ті країни, що їх вводять. Ряд країн ще залежить від російського газу» (Прем'єр Чехії: у нових, 2022).

**Висновки.** Таким чином, дія санкцій Євросоюзу щодо Російської Федерації та її заходи у відповідь тривають вже дев'ятий рік, хоча спочатку багато експертів, політиків і представників бізнесу сподівалися на їх тимчасовий характер. З політичної точки зору, перспективи відносин Чеської Республіки з Російською Федерацією, остання визнає не продуктивними. Вони залежать від багатьох факторів, включаючи курс, який проводить Європейський Союз після виборів до Європейського парламенту, політики США у регіоні, а також від змін поглядів політиків, урядовців та бізнесменів у самій Чеській Республіці. Звичайно, економічні інтереси Чеської Республіки вказують

на те, що урядовці економічного блоку і бізнес, втративши великий ринок Російської Федерації, продовжують шукати можливості для підтримки та розвитку російсько-чеських відносин, що виражається в активізації зв'язків на рівні регіонів. Росія ж намагається посилювати пропагандистську антиурядову діяльність у чеському суспільстві, підтримує протестні мітинги, шукає економічні інструменти для того, щоб знизити чи обійти санкційні умови.

### *Джерела та література:*

1. Восточный поворот во внешнеэкономической политике стран Центрально-Восточной Европы в условиях нарастающих кризисных явлений в Евросоюзе / Отв. ред. И.И. Орлик. М.: ИЭ РАН, 2017. 293 с.

2. В Чехії комуністи та соціалісти вперше не попали в парламент. URL: <https://web.archive.org/web/20211009224637/https://csrcmedia.info/communists-arnt-in-parliament-crc/> (дата звернення: 17.02.2022).

176

3. Головка В. В. Україна в умовах антитерористичної операції та російської збройної агресії (2014 р.). Український історичний журнал. 2015. № 3. С. 176-193.

4. Загашвили В.С. Экономические интересы России в условиях глобализации. М.: Магистр, 2010. 432 с.

5. Клинова М.В., Сидорова Е.А. Экономические санкции и их влияние на хозяйственные связи России с Европейским союзом. Вопросы экономики. 2014. №12. С. 67-79.

6. Крейчи О., Конечна К., Маштадка Й. Чехия, Россия и Европейский Союз. Экономическое и гуманитарное сотрудничество России и Чехии: новые перспективы. М., 2007. 116 с.

7. Оболенский В.П. Экспорт и импорт России в условиях кризисов. Российский внешнеэкономический вестник. 2018. №6. С. 24-31.

8. Панченко Ю. 70 тысяч против Украины: удастся ли правительству Чехии остановить реванш «друзей Путина». Украинская правда. 2022. 5 сентября. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/experts/2022/09/5/7146146/> (дата звернення: 10.09.2022).

9. Почему в Чехии разразились «пророссийские» протесты и чем это грозит Украине. Украинская правда. 2022. 5 сентября. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2022/09/5/7146171/> (дата звернення: 10.09.2022).

10. Президент Чехії втратив половину своїх радників. 25.05.2022 р. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/05/25/7139992/> (дата звернення: 29.08.2022).

11. Прем'єр Чехії замінив двох міністрів. 11.04.2019. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2019/04/11/7095046/> (дата звернення: 29.08.2022).

12. Прем'єр Чехії: у нових санкціях ЄС не буде обмежень на російський газ. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1985590-premyer-chekhiyi-u-novikh-sanktsiyakh-yes-ne-bude-obmezhen-na-rosiyskiy-gaz> (дата звернення: 29.08.2022).

13. Россия и Центрально-Восточная Европа: взаимоотношения в XXI веке / Под ред. Н.В. Куликовой, И.И. Орлика, Н.В. Фейт. М.: ИЭ РАН, 2012. 350 с.

14. Санкції наче не завдають сильного удару по Росії, але це не так. Дослідження економістів. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/08/11/690295/> (дата звернення: 29.08.2022).

15. Страны Центрально-Восточной Европы в санкционной войне Запада против России: политические позиции и экономические последствия: Доклад / Под ред. Ю.К. Князева. М.: Институт экономики РАН, 2015. 49 с.

16. Укрінформ. ЄС продовжив санкції проти Росії за окупацію Криму. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3510910-es-prodovziv-sankcii-proti-rosii-za-okupaciu-krimu.html> (дата звернення: 20.08.2022).

17. Федеральный закон от 4 июня 2018 г. N 127-ФЗ «О мерах воздействия (противодействия) на недружественные действия Соединенных Штатов Америки и иных иностранных государств». URL: <https://rg.ru/documents/2018/06/06/kontrsanckii-dok.html> (дата звернення: 02.08.2022).

18. Четверикова А.С. Экономические связи Москвы и Праги при западных санкциях. Международные процессы. 2016. Т. 14.№2. С. 176-188.

19. Чехія заморозила активи підсанкційних росіян на сотні мільйонів крон. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/03/28/chehiya-zamorozyla-aktyvy-pidsank-czijnyh-rosiyan-na-sotni-miljoniv-kron/> (дата звернення: 29.08.2022).



20. Шишелина Л.Н. Отношения России и стран Вишеграда на современном этапе. Научно-аналитический вестник ИЕ РАН. 2018. № 6. С. 13.

21. Экономическое и гуманитарное сотрудничество России и Чехии: новые перспективы / Отв. ред. М.О. Копытина, Н.В. Куликова, Н.А. Чудакова. М., 2007.

22. Namé bude žádat kompenzaci za ztráty v Rusku. 07.08.2014. URL: [https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/sankce-vuci-rusku-a-dopad-na-ceskevuyrobce.A140807\\_132434\\_ekonomika\\_spi](https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/sankce-vuci-rusku-a-dopad-na-ceskevuyrobce.A140807_132434_ekonomika_spi) (дата звернения: 11.02.2021).

23. Ztráty Madety kvůli sankcím vůči Rusku – 150 milionů korun. 10.02.2015. URL: <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/1501910-ztraty-madety-kvuli-sankcim-vuci-rusku-150-milionu-korun> (дата звернения: 11.02.2021).

178 — 24. Sigma Group slaví 150 let. Její zařízení pracují ve velehorách i kilometr pod zemí. 19.11.2018. URL: <https://www.byzmag.cz/sigma-group-slavi-150-let-jeji-zarizeni-pracuji-vevelehorach-i-kilometr-pod-zemi> (дата звернения: 11.02.2021).

25. Značka Škoda na ruském trhu aktuálně posiluje podíl. 20.08.2014. [https://www.lidovky.cz/byznys/doprava/skoda-prodava-v-rusku-vic-autnez-pred-sanksemi-na-ukrajine-jehur.A140819\\_163607\\_ln-doprava\\_rave](https://www.lidovky.cz/byznys/doprava/skoda-prodava-v-rusku-vic-autnez-pred-sanksemi-na-ukrajine-jehur.A140819_163607_ln-doprava_rave) (дата звернения: 11.02.2021).

26. Odejit z Ruska by byla chyba, říká šéf společnosti Brisk Tábor Mojmír Čapka. 11.10.2014. URL: <https://byznys.ihned.cz/c1-62926730-odejit-z-ruska-by-la-chyba-rika-sef-spolecnosti-brisktabor-mojmir-capka> (дата звернения: 11.06.2021).

27. Byznys nemá mít hranice, řekla Nováková ve vztahu k Rusku. 02.10.2018. URL: [https://www.tyden.cz/rubriky/byznys/cesko/byznys-nema-mit-hranice-rekla-novakova-ve-vztahu-krusku\\_498073.html](https://www.tyden.cz/rubriky/byznys/cesko/byznys-nema-mit-hranice-rekla-novakova-ve-vztahu-krusku_498073.html) (дата звернения: 21.05.2021).

28. Ekonomické sankce proti Rusku jsou k ničemu, tvrdí Andrej Babiš. 05.10.2017. URL: <https://archiv.ihned.cz/c1-65903840-ekonomicke-sankce-proti-rusku-jsou-k-nicemu-a-neucinne-rikapravdepodobny-budouci-premier-andrej-babis> (дата звернения: 10.07.2022).

29. European Council. EU restrictive measures in response to the crisis in Ukraine. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/ukraine-crisis/> (дата звернения: 14.07.2021).

30. European Council. Timeline – EU restrictive measures in response to the crisis in Ukraine. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/ukraine-crisis/history-ukraine-crisis/> (дата звернення: 14.08.2021).

31. Finon D., Locatelli C. Russian and European gas interdependence: could contractual trade channel geopolitics. *Energy Policy*. 2008. Vol. 36. Is. 1. P. 423-442.

32. Hughes J. EU Relations with Russia: Partnership or Asymmetric Interdependency? / Casarini N., Musu C. (eds) *European Foreign Policy in an Evolving International System*. London: Palgrave Macmillan. 2007.

33. Jan Mládek protestuje proti posunu jeho výroků k protiruským sankcím agentuře TASS. Ministerstvo průmyslu a obchodu. 19.10.2016. URL: <https://www.mpo.cz/cz/rozcestnik/kontakty/kontakty-na-ministerstvo-prumyslu-a-obchodu-2974/> (дата звернення: 16.09.2021).

34. Lecours A. Political issues of paradiplomacy: lessons from the developed world. 2018. URL: [https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20081217\\_cdsp\\_diplomacy\\_paper\\_paradiplomacy.pdf](https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20081217_cdsp_diplomacy_paper_paradiplomacy.pdf). (дата звернення: 18.04.2021).

179

35. Leonard M., Popescu N. A power audit of EU-Russia Relations. ECFR European Council on Foreign Relations, 2007.

36. Sankce nejsou účinné, Rusko své chování nezmění, myslí si Sobotka. 13.09.2014. URL: [https://www.lidovky.cz/domov/sankce-nejsou-ucinne-rusko-sve-chovani-nezmeni-mysli-sisobotka.A140913\\_131910\\_ln\\_domov\\_ttr](https://www.lidovky.cz/domov/sankce-nejsou-ucinne-rusko-sve-chovani-nezmeni-mysli-sisobotka.A140913_131910_ln_domov_ttr) (дата звернення: 15.09.2021).

37. Weiner Cs. International expansion of Russian multinationals. A focus on home-country push factors, Europe and five CEE countries. HAS Institute of World Economics. Working Paper № 236. December 2017. 73 p.

38. Zaorálek: Sankce fungují, vedou Rusko do pekla. 30.10.2014. URL: [https://www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/zaoralek-sankce-funguji-vedou-rusko-dopekla\\_322646.html?showTab=nejctenejsi-3](https://www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/zaoralek-sankce-funguji-vedou-rusko-dopekla_322646.html?showTab=nejctenejsi-3) (дата звернення: 12.03.2021).

### **References:**

1. Vostochnyj povорот vo vneshneekonomicheskoy politike stran Central'no-Vostochnoj Evropy v usloviyah narastayushchih krizisnyh yavlenij v Evrosoyuze / Otv. red. I.I. Orlik. M.: IE RAN, 2017. 293 s.

2. V Chekhii komunisty ta sotsialisty vpershe ne popaly v parlament. URL: <https://web.archive.org/web/20211009224637/https://crcmedia.info/communists-arnt-in-parliament-crc/> (data zvernennia: 17.02.2022).

3. Holovko V. V. Ukraina v umovakh antyterorystychnoi operatsii ta rosiiskoi zbroinoi agresii (2014 r.). Ukrainskyi istorychnyi zhurnal. 2015. № 3. S. 176-193.

4. Zagashvili, V.S. Ekonomicheskie interesy Rossii v usloviyah globalizatsii. M.: Magistr, 2010. 432 s.

5. Klinova M.V., Sidorova E.A. Ekonomicheskie sankcii i ih vliianie na hozyajstvennye svyazi Rossii s Evropejskim soyuzom. Voprosy ekonomiki. 2014. №12. S. 67-79.

6. Krejchi, O., Konechna, K., Mashtadka, J. Chekhiya, Rossiya i Evropejskij Soyuz. Ekonomicheskoe i gumanitarnoe sotrudnichestvo Rossii i Chekhii: novye perspektivy. M., 2007. 116 s.

7. Obolenskij V.P. Eksport i import Rossii v usloviyah krizisov. Rossijskij vneshneekonomicheskij vestnik. 2018. №6. S. 24-31.

180

— 8. Panchenko Yu. 70 tyisyach protiv Ukrainyi: udastysya li pravitelstvu Chehii ostanovit revansh «druzey Putina». Ukrainskaya pravda. 2022. 5 sentyabrya. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/experts/2022/09/5/7146146/> (data zvernenn-ya: 10.09.2022).

9. Pochemu v Chehii razrazilis «prorossiyskie» protestyi i chem eto grozit Ukraine. Ukrainskaya pravda. 2022. 5 sentyabrya URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2022/09/5/7146171/> (data zvernennya: 10.09.2022).

10. Prezydent Chekhii vtratyv polovynu svoikh radnykiv. 25.05.2022 r. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/05/25/7139992/> (data zvernennia: 29.08.2022).

11. Premier Chekhii zaminyv dvokh ministriv. 11.04.2019. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2019/04/11/7095046/> (data zvernennia: 29.08.2022).

12. Premier Chekhii: u novykh sanktsiiakh YeS ne bude obmezhen na rosiiskyi haz. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1985590-premyer-chekhiyi-u-novykh-sanktsiyakh-yes-ne-bude-obmezhen-na-rosiyskiy-gaz> (data zvernennia: 29.08.2022).

13. Rossiya i Central'no-Vostochnaya Evropa: vzaimootnosheniya v XXI veke / Pod red. N.V. Kulikovej, I.I. Orlika, N.V. Fejt. M.: IE RAN, 2012. 350 s.

14. Sanktsii nache ne zavdaiut sylnoho udaru po Rosii, ale tse ne tak. Doslidzhennia ekonomistiv. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/08/11/690295/> (data zvernennia: 29.08.2022).

15. Strany Central'no-Vostochnoj Evropy v sankcionnoj vojne Zapada protiv Rossii: politicheskie pozicii i ekonomicheskie posledstviya: Doklad / Pod red. Yu.K. Knyazeva. M.: Institut ekonomiki RAN, 2015. 49 s.

16. Ukrinform. YeS prodovzhyv sanktsii proty Rosii za okupatsiiu Krymu. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3510910-es-prodovziv-sankcii-proti-rosii-za-okupaciju-krimu.html> (data zvernennia: 20.08.2022).

17. Federal'nyj zakon ot 4 iyunya 2018 g. N 127-FZ «O merah vozdejstviya (protivodejstviya) na nedruzhestvennye dejstviya Soedinyennyh Shtatov Ameriki i inyh inostrannyh gosudarstv». URL: <https://rg.ru/documents/2018/06/06/kontrsankcii-dok.html> (data zvernennia: 20.08.2022).

18. Chetverikova A.S. Ekonomicheskie svyazi Moskvy i Pragi pri zapadnyh sankciyah. Mezhdunarodnye processy. 2016. T. 14. №2. S. 176-188.

19. Chekhiiia zamorozyla aktyvy pidsanktsiinykh rosiian na sotni milioniv kron. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/03/28/chehiya-zamorozyla-aktyvy-pidsank-czijnyh-rosiyan-na-sotni-miljoniv-kron/> (data zvernennia: 29.08.2022).

20. Shishelina L.N. Otnosheniya Rossii i stran Vishegrada na sovremennom etape. Nauchno-analiticheskij vestnik IE RAN. 2018. №6. S. 3-16.

21. Ekonomicheskoe i gumanitarnoe sotrudnichestvo Rossii i Chekhii: novye perspektivy // Otv. red. M.O. Kopytina, N.V. Kulikova, N.A. Chudakova. M., 2007.

22. Hamé bude žádat kompenzaci za ztráty v Rusku. 07.08.2014. URL: [https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/sankce-vuci-rusku-a-dopad-na-ceskevyyrobce.A140\\_807\\_132434\\_ekonomika\\_spi](https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/sankce-vuci-rusku-a-dopad-na-ceskevyyrobce.A140_807_132434_ekonomika_spi) (data zvernennia: 11.02.2021).

23. Ztráty Madety kvůli sankcím vůči Rusku – 150 milionů korun. 10.02.2015. URL: <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/1501910-ztraty-madety-kvuli-sankcim-vuci-rusku-150-milionu-korun> (data zvernennia: 11.02.2021).

24. Sigma Group slaví 150 let. Její zařízení pracují ve velehorách i kilometr pod zemí. 19.11.2018. URL: <https://www.byzmag.cz/sigma-group-slavi-150-let-jeji-zarizeni-pracuji-vevelehorach-i-kilometr-pod-zemi> (data zvernennia: 11.02.2021).

25. Značka Škoda na ruském trhu aktuálně posiluje podíl. 20.08.2014. [https://www.lidovky.cz/byznys/doprava/skoda-prodava-v-rusku-vic-aut-nej-pred-sankcemi-na-ukrajine-jehur.A140819\\_163607\\_ln-doprava\\_pave](https://www.lidovky.cz/byznys/doprava/skoda-prodava-v-rusku-vic-aut-nej-pred-sankcemi-na-ukrajine-jehur.A140819_163607_ln-doprava_pave) (data zvernennia: 11.02.2021).

26. Odejít z Ruska by byla chyba, říká šéf společnosti Brisk Tábor Mojmír Čapka. 11.10.2014. URL: <https://byznys.ihned.cz/c1-62926730-odejit-z-ruska-by-byla-chyba-rika-sef-spolecnosti-brisktabor-mojmir-capka> (data zvernennia: 11.06.2021).

27. Byznys nemá mít hranice, řekla Nováková ve vztahu k Rusku. 02.10.2018. URL: [https://www.tyden.cz/rubriky/byznys/cesko/byznys-nema-mit-hranice-rekla-novakova-ve-vztahu-krusku\\_498073.html](https://www.tyden.cz/rubriky/byznys/cesko/byznys-nema-mit-hranice-rekla-novakova-ve-vztahu-krusku_498073.html) (data zvernennia: 21.05.2021).

182

— 28. Ekonomické sankce proti Rusku jsou k ničemu, tvrdí Andrej Babiš. 05.10.2017. URL: <https://archiv.ihned.cz/c1-65903840-ekonomicke-sankce-proti-rusku-jsou-k-nicemu-a-neucinne-rikapravdepodobny-budouci-premier-andrej-babis> (data zvernennia: 10.07.2022).

29. European Council. EU restrictive measures in response to the crisis in Ukraine. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/ukraine-crisis/> (data zvernennia: 14.07.2021).

30. European Council. Timeline – EU restrictive measures in response to the crisis in Ukraine. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/ukraine-crisis/history-ukraine-crisis/> (data zvernennia: 14.08.2021).

31. Finon D., Locatelli C. Russian and European gas interdependence: could contractual trade channel geopolitics. *Energy Policy*. 2008. Vol. 36. Is. 1. P. 423-442.

32. Hughes J. EU Relations with Russia: Partnership or Asymmetric Interdependency? / Casarini N., Musu C. (eds) *European Foreign Policy in an Evolving International System*. London: Palgrave Macmillan. 2007.

33. Jan Mládek protestuje proti posunu jeho výroků k protiruským sankcím agentuře TASS. Ministerstvo průmyslu a obchodu. 19.10.2016. URL: <https://www.mpo.cz/cz/rozcestnik/kontakty/kontakty-na-ministerstvo-prumyslu-a-obchodu-2974/> (data zvernennia: 16.09.2021).

34. Lecours A. Political issues of paradiplomacy: lessons from the developed world. 2018. URL: [https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20081217\\_cdsp\\_diplomacy\\_paper\\_paradiplomacy.pdf](https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20081217_cdsp_diplomacy_paper_paradiplomacy.pdf) (data zvernennia: 18.04.2021).

35. Leonard M., Popescu N. A power audit of EU-Russia Relations. ECFR European Council on Foreign Relations, 2007.

36. Sankce nejsou účinné, Rusko své chování nezmění, myslí si Sobotka. 13.09.2014. URL: [https://www.lidovky.cz/domov/sankce-nejsou-ucinne-rusko-sve-chovani-nezmeni-mysli-sisobotka.A140913\\_131910\\_ln\\_domov\\_ttr](https://www.lidovky.cz/domov/sankce-nejsou-ucinne-rusko-sve-chovani-nezmeni-mysli-sisobotka.A140913_131910_ln_domov_ttr) (data zvernennia: 15.09.2021).

37. Weiner Cs. International expansion of Russian multinationals. A focus on home-country push factors, Europe and five CEE countries. HAS Institute of World Economics. Working Paper № 236. December 2017. 73 p.

38. Zaorálek: Sankce fungují, vedou Rusko do pekla. 30.10.2014. URL: [https://www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/zaoralek-sankce-funguji-vedou-rusko-dopekla\\_322646.html?showTab=nejtenejsi-3](https://www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/zaoralek-sankce-funguji-vedou-rusko-dopekla_322646.html?showTab=nejtenejsi-3) (data zvernennia: 12.03.2021).